

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

[6] acceptatie van onzekerheid (vgl. Keats: <negative capability> en Bion: <suspending memory and desire>); [7] een fenomenologische basishouding; [8] acceptatie van de menselijke realiteit <geworpen> te zijn (vgl. Heidegger), en: het opnemen van de emotionele verantwoordelijkheid hiervoor; [9] het radicaal koesteren van hoop; [10] een onderzoekende houding op basis van vertrouwen.

De drie klinische voorbeelden, waarvan er slechts één uitgebreid belicht wordt, overtuigen me evenmin. Het zijn telkens mooie vignetten, herkenbaar in hun klinische alledaagsheden, dat wel, maar ze lijken vooral het gelijk van de auteur te moeten illustreren. Dit lukt, maar toch ontgaat me de toegevoegde waarde van zijn aanpak. Ook zonder de interventies vanuit zijn gedachtegoed zou het wellicht met <Claire> goed gekomen zijn, op voorwaarde dat de betrokken psychoanalyticus zich rigoureuus aan de basisregels van de psychoanalytische ethiek zou hebben gehouden.

Ik vind in dit boek dan ook weinig nieuws terug. De bezorgdheden zijn terecht. Inderdaad is ook een psychoanalytische therapie niet immuun voor een reductionistisch wetenschappelijk discours, maar: is er een nieuwe stroming nodig om dit te garanderen? Is het niet voldoende te blijven oproepen tot het respecteren van de basisethiek van de hedendaagse psychoanalyse? Ik ben in ieder geval niet overtuigd van de noodzaak van deze psychoanalytische-complexiteitsaanpak. Terwijl ik dit neerschrijf, overvalt me enige schroom omdat ik de eruditie van de auteur niet wil onderschatten: zijn bibliografie en de filosofische citaten ogen immers indrukwekkend. Maar misschien licht de auteur wel een tipje van de/zijn sluier als hij erkent dat wat hij oorspronkelijk als psychoanalyse onderwezen kreeg, sciëntistische indoctrinatie was. Misschien is het ontwikkelen van deze theorie wel een finale afrekening met zijn leermeesters? Of verlies ik me nu zelf in een al te simplistische — verklarende — hypothese betreffende de psychische drijfveren van de

auteur? Zoals Lacan al zei: <Gardez-vous de comprendre ...>

Mentaliseren Bevorderende Relatietherapie

Bespreking van

J. Mark Thompson & Richard Tuch (2014 [2013]). *The stories we tell ourselves* — *Mentalizing tales of dating and marriage*. Hove/New York: Routledge. ISBN 978 0 415 63560 8, 300 pp., £ 30,99

BENEDICTE LOWYCK

I don't understand, I don't understand it at all (Houthakker in de film *Rashômon*, 1950).

Goede boeken over (psychodynamisch georiënteerde) relatietherapie zijn dun gezaaid. *The stories we tell ourselves* is in die zin opmerkelijk. De auteurs zijn erin geslaagd om op een toegankelijke manier de complexiteit van de partnerrelatie te schetsen én in te zoomen op één specifiek therapeutisch model: de Mentaliseren Bevorderende Relatietherapie. Wie met koppels werkt, heeft een duidelijke focus nodig. Dat vertelde Jürg Willi ons al. De focus of rode draad in het boek is het klinische gegeven van twee partners die samen in therapie komen, (deels) omdat ze een totaal verschillend perspectief hebben op eenzelfde gebeurtenis, en er allebei stellig van overtuigd blijven dat enkel zij de waarheid vertolken. Vroeger werd dit het *Rashômon*-fenomeen genoemd. Tegenwoordig noemen we het <problemen met mentalisatie>. De problematiek komt mooi tot uiting in de film *Rashômon* (1950) van Kurosawa: Een jonge samoeraï gaat wandelen in het woud met zijn adembenemend mooie vrouw. Hij

wordt vermoord, dat staat vast. In het vervolg van de film komen beurtelings vier betrokkenen (de houthakker, de bandiet, de vrouw en de geest van de samoeraï) getuigen in de rechtbank. Elk vertelt zijn verhaal, vanuit zijn of haar perspectief. Vier protagonisten, vier verhalen, en alle vier zijn ze er even rotsvast van overtuigd dat zij ons de waarheid vertellen. Het feit dat anderen het zo anders kunnen zien, brengt verwarring en angst teweeg, niet alleen bij elk van de protagonisten — zoals bijvoorbeeld verwoord door de ontredderde houthakker in de openingszin van de film: ‘I don’t understand, I don’t understand it at all’ —, maar ook bij ons, de toeschouwer. Dit lijkt me een goede klinische of cinematografische achtergrond om het boek mee te lezen. Het eerste deel, *Basic science*, belicht de theoretische kaders waarop het model van Mentaliseren Bevorderende Relatietherapie geïnspireerd is. Voor het hoofdstuk *A few things worth knowing about marriage* putten de auteurs uit Henry Dicks’ standaardwerk uit 1967 *Marital tensions — Clinical studies towards a psychological theory of interaction*, door velen ook vandaag nog beschouwd als het basiswerk voor psychodynamisch georiënteerde relatietherapie. Dicks beschrijft hoe projectie van verdrongen of afgesplitste aspecten van de ene partner en de identificatie met deze aspecten door de andere partner kunnen leiden tot polarisatie, waarbij elke partner een specifieke maar gefixeerde rol binnen het koppel aanneemt (‘he’s the one who ...; she’s the one who ...’). Dicks legt hier de basis voor het collusie-concept dat Jurg Willi verder uitgewerkt heeft. Dit is een boeiend hoofdstuk, dat veel klinische inzichten rond relatietherapie samenbrengt. Interessant is de link met mentalisatie en hoe deze projecties en collusies het mentaliseren van de partners in de weg staan. Vervolgens, in het hoofdstuk *Love seen through the lens of attachment theory* wordt stilgestaan bij de rol van gehechtheid in de partnerrelatie; hoe de individuele gehechtheidsstijl van de partners de aard en het verloop van de relatie

mede beïnvloedt. Relatietherapie mag echter volgens de auteurs niet tot doel hebben de individuele gehechtheidsstijlen te veranderen, wel om het koppel bewust te maken van deze stijlen en van de invloed ervan op elkaar. Belangrijk is ook hier de link tussen gehechtheid en mentalisatie. Via Bowlby gaan we dan in het derde hoofdstuk, *What evolution teaches about dating and mating*, naar Darwin. Dit hoofdstuk boeide me minder, het gaat over ‘mating’ and ‘matching’. Het functioneren van de partners wordt geplaatst tegen de achtergrond van de evolutietheorie, waarbij we ons steeds (impliciet) de vraag stellen of we evenveel uit de relatie halen als we erin investeren, ook wel ‘reciproque altruïsme’ genoemd. Het tweede deel, *Practical approaches — Mentalisation-based couples therapy*, bevat drie hoofdstukken, alle met een duidelijke focus op het proces van mentalisatie. Deze hoofdstukken zijn geschreven als een soort handleiding voor Mentaliseren Bevorderende Relatietherapie en worden geïllustreerd met interessante klinische vignettes. Er wordt stilgestaan bij de basisattitude van de therapeut, zoals ‘holding the mind in mind’ en het ‘niet-weten’. De hoofdstukken gaan in op mogelijke technieken en interventies die de therapeut kan aanwenden om het mentalisatieproces tussen partners te faciliteren of te restaureren. Het zijn interessante hoofdstukken, helder geschreven, en erg bruikbaar. Maar er zijn veel herhalingen en de theorie wordt soms wel erg uitgesponnen, wat op den duur wat kan gaan vervelen. Het derde deel, *Elaborations*, is weer meer theoretisch. In het eerste hoofdstuk wordt gefocust op hoe verwachtingen onze percepties kleuren, en dus ook kunnen bijdragen aan mispercepties en misverstanden binnen partnerrelaties. Het neuropsychologische proces van patroonherkenning bezit zowel faciliterende als interfererende aspecten, en kan tot problemen met de mentalisatie leiden. Koppels helpen stilstaan bij hoe ze tot hun snelle conclusies zijn gekomen, kan een meerwaarde zijn in relatietherapie. In het

tweede hoofdstuk wordt het fenomeen <complementariteit>, zoals oorspronkelijk gedefinieerd door Benjamin (1998), toegepast op de partnerrelatie. Complementariteit betekent hier dat partners hun interacties zo op elkaar kunnen afstellen, steeds opnieuw, dat er een gestructureerd en specifiek interactiepatroon ontstaat. Dat patroon wordt daardoor voorspelbaar, maar belemmert anderzijds ook het ontstaan van nieuwe interacties, en beperkt zodoende de autonomie van de partners. Toegepast op de partnerrelatie sluit het concept <complementariteit> sterk aan bij het gedachtegoed van Dicks en Willi zoals hierboven beschreven. Lawrence Josephs is auteur van het hoofdstuk *Mentalizing sexual betrayal*. Hierin wordt het gedachtegoed dat in de andere hoofdstukken door Thompson en Tuch is uitgewerkt verder geoperationaliseerd en wordt specifiek stilgestaan bij hoe moeilijk en traumatiserend het enerzijds kan zijn over de motieven van je ontrouwe partner te mentaliseren, en anderzijds hoe het slecht mentaliseren een negatief effect kan hebben op de partnerrelatie, en ruimte kan maken voor ontrouw. Het hoofdstuk van Josephs biedt een interessant denkspoor, maar één dat slechts beperkt wordt uitgewerkt, met geringe integratie van bestaande literatuur.

The stories we tell ourselves is een opmerkelijk boek. Thompson en Tuch zijn psychodynamisch geschoold, kennen de literatuur, en weten die op een creatieve en heldere wijze te integreren en te verbinden aan het concept <mentaliseren>. Dit maakt het boek de moeite waard om te lezen — zeker voor de relatie- en gezinstherapeuten onder ons. Anderzijds vind ik dat de auteurs té integratief proberen te zijn, en laten ze wel erg veel verschillende invalshoeken aan het woord. Dat is niet altijd nodig. Maar gelukkig laat het boek toe deze minder interessante hoofdstukken simpelweg te <skippen>.

Het sinthoom als kunstgreep

Bespreking van

Abe Geldhof (2014). *Alleen met kunst -- Drie gevalstudies over het sinthoom*. Leuven/Den Haag: Acco. ISBN 978 9 03349 774 2, 166 pp., € 30,-

MARK KINET

Coming man Abe Geldhof presteert het om één jaar na *De namen van het genot* een tweede boek te presenteren. Hierin ontpopt hij zich bovendien als combinatie van kunstenaar, clinicus en lacaniaans schriftgeleerde. Dit laatste is niet evident, want volgens de Parijse meester is er dertig jaar nodig om zijn <onderwijs> te begrijpen (p. 30). *Alleen met kunst* is dan ook een intellectueel huzarenstukje dat in een precieze en compacte taal — nu en dan zelfs met literair flitslicht — vaak duistere inhoud voor de dag laat komen. Na lectuur staan de kantlijnen van mijn exemplaar vol kruisjes, uitroep- en vraagtekens en wel precies in de optimale verhouding.

In een strak gecomponeerd drieluik loodst Geldhof ons langs Béla Bartók, David Nebrada en Georges Bataille. Middels close reading van hun leven en werk tracht hij psychoanalytische inzichten rond neurose, psychose en perversie aan de orde te stellen. De respectievelijke thema's seksualiteit, lichaam en dood die het oeuvre van deze drie figuren kenmerken, produceren een manco in weten en wetenschap. Ze bezorgen ons een trou (Frans: gat) of trauma waar geen mens ooit van geneest. We proberen dit gat of deze rest wel te dichtten, maar het laat zich (per definitie) nooit (helemaal) schrijven of zeggen.

Ik verwijst vaak naar *Hamlet*: <Though this be madness yet there's method in 't.>

Lacans begrippenapparaat biedt dan paradoxaal (zoals een paranoïde waansysteem) een bijna sluitend beeld van de singuliere